

ลักษณะรูปสัญลักษณ์ในเครื่องรางนำโชคด้านการค้าของผู้ประกอบการ การค้าบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน*

The Characteristics of Signifier in Talismans of the Entrepreneurs in Lowland Area of the Upper Ping River

ภัทรพงศ์ พึ่งงาม,¹ และคนอื่นๆ²

PATTARAPONG PURNNGAM and Other

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และจำแนกลักษณะรูปสัญลักษณ์ในเครื่องรางนำโชคด้านการค้าของผู้ประกอบการค้าบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน โดยสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มตัวอย่างเครื่องรางนำโชคด้านการค้าที่ได้มาจากกลุ่มประชากรร้านค้า และผู้ประกอบการที่มีเครื่องรางนำโชคด้านการค้าที่ประกอบกิจการอยู่ในเขตเทศบาลนครและเทศบาลเมืองของแอ่งวัฒนธรรมที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีสัญวิทยาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ จากการวิเคราะห์สามารถจำแนกลักษณะรูปสัญลักษณ์ในเครื่องรางนำโชคด้านการค้าบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนได้ 5 ลักษณะ คือ รูปสัญลักษณ์แบบดั้งเดิม, แบบประยุกต์ร่วมสมัย, แบบใช้ทดแทนกัน, แบบยืมมาจากต่างประเทศ และแบบสร้างขึ้นมาใหม่

คำสำคัญ: รูปสัญลักษณ์, เครื่องรางนำโชค, สัญวิทยา

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตเรื่อง “การศึกษาสัญลักษณ์ในเครื่องรางนำโชคของผู้ประกอบการในบริเวณแอ่งที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน” สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ วิทยาลัย มหาวิทยาลัยรัตนนคร

² นิสิต, **อ.ดร.บารมี บุญทรง ประธานกรรมการควบคุม รศ.ดร.ประจักษ์ สายแสง และ ดร.วศิน ปัญญาภูธร ตระกูล กรรมการควบคุม

ABSTRACT

The study aimed to analyze the characteristics of signifiers in talismans found in a group of the entrepreneurs in low land area of the upper Ping River. Random sampling method was used to collect data in city and Muang M nicipality areas from a group of shop owners and entrepreneurs having talismans signifiers. The method of data analysis is based on Semiology. The results of the analysis revealed that the characteristics of signifiers can be categorized into five characteristics; 1) traditional signifier; 2) contemporary signifier; 3) substituted signifier; 4) borrowed signifier; and 5) modern signifier.

Keywords: signifiers, talismans, Semiology

บทนำ

เครื่องรางนำโชคด้านการค้า หมายถึง สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ หรือมนุษย์เสกสรรสร้างขึ้น โดยยอมรับนับถือหรือเชื่อว่า สิ่งนั้นมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่จะช่วยให้ผู้ที่ได้ครอบครองเป็นเจ้าของประสบความสำเร็จในด้านธุรกิจการค้าขาย หรือช่วยป้องกันอันตราย แคล้วคลาดจากภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนิน ธุรกิจ จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครื่องรางนำโชค เช่นงานของพระมหา มนต์วีรุลลโก (ป้อมสุข) (2542), จำรัส เพชรทับ (2545), พัชรภรณ์ แซ่เตียว (2550) เห็นว่าเป็นการศึกษามุมมองของวัดอุโมงค์ในด้านความเชื่อและทัศนคติในมิติ ต่างๆ แต่ยังขาดมุมมองวิเคราะห์ทางด้านสัญลักษณ์ อันจะเชื่อมโยงไปสู่ความ เชื่อ พฤติกรรม สังคม และชนบปฏิบัติของผู้คนได้ ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงวิเคราะห์ เครื่องรางนำโชคด้านการค้าของผู้ประกอบการค้าบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง ตอนบนโดยใช้แนวคิดและทฤษฎีทางสัญลักษณ์เพื่อวิเคราะห์และจำแนกประเภท เครื่องรางนำโชคด้านการค้าที่อยู่หลากหลายชนิดในปัจจุบัน โดยใช้พื้นที่ในการ

วิเคราะห์บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์และเป็ดย่านการค้าที่สำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้พื้นที่แถบนี้มีความหลากหลายของเครื่องรางนำโชคด้านการค้าที่น่าสนใจ ในการนำมาวิเคราะห์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาความหมายของสัญลักษณ์ในเครื่องรางนำโชคด้านการค้าต่อไป

ข้อมูลและแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์

บทความเรื่อง “ลักษณะรูปสัญลักษณ์ในเครื่องรางนำโชคด้านการค้า” ของผู้ประกอบการค้าบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนนี้ เป็นการนำเอาแนวคิดและทฤษฎีทางสัญลักษณ์มาใช้วิเคราะห์เครื่องรางนำโชคด้านการค้า เพื่อจัดแบ่งหมวดหมู่ของรูปสัญลักษณ์ โดยวิเคราะห์เครื่องรางนำโชคด้านการค้าในพื้นที่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนของประเทศไทย ข้อมูลและแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์มีดังนี้

1. **ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์** ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างเครื่องรางนำโชคด้านการค้าด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มประชากรร้านค้าและผู้ประกอบการที่มีเครื่องรางนำโชคด้านการค้าในเขตเทศบาลนครและเทศบาลเมือง ของแอ่งวัฒนธรรมที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน จำนวนทั้งสิ้น 5,975 ร้านค้า การสุ่มตัวอย่าง คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างเครื่องรางนำโชคด้านการค้าโดยใช้สูตรของ ทาโร ยามานาเอะ (Taro Yamanae, 1967 : 258) กำหนดความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05 ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงรายชื่อเทศบาลและจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนร้านค้าที่ใช้เป็นตัวแทนในการศึกษาในแต่ละเขตเทศบาลเมือง

พื้นที่ปกครอง	เขตปกครอง (ตำบล)	จำนวนร้าน ค้าทั้งหมด	จำนวนตัวอย่าง
เทศบาลนครเชียงใหม่	14	3812	239
เทศบาลเมืองแกนพัฒนา	2	350	22
เทศบาลเมืองแม่โจ้	3	634	40
เทศบาลเมืองต้นเปา	1	577	36
เทศบาลเมืองลำพูน	1	602	38
รวม	21	5975	375

2. แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์

การศึกษาสัญลักษณ์ (sign) เกิดขึ้นจากสองทฤษฎีหลักที่มีชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส (Charles Sander Peirce, 1955) นักคิดทางปรัชญาชาวอเมริกัน ที่เขียนบทความทางด้านสัญลักษณ์ในหนังสือ "Collected Papers" โดยเพียร์สได้ตั้งชื่อศาสตร์แห่งการศึกษาสัญลักษณ์ไว้ว่า "สัญศาสตร์" (semiotic) และแฟร์ดินองด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure, 1959) นักภาษาศาสตร์โครงสร้าง ที่ได้กล่าวถึงสัญลักษณ์ในความหมายทางภาษาศาสตร์ ผ่านบันทึกการบรรยายในชั้นเรียนของเขา ซึ่งได้มีการจัดรวบรวมเป็นหนังสือที่มีชื่อว่า "Course of General Linguistics" โซซูร์ก็ได้ตั้งชื่อศาสตร์แห่งการศึกษาสัญลักษณ์ไว้เช่นเดียวกับเพียร์ส แต่ให้ชื่อที่ต่างกันไว้ว่า "สัญวิทยา" (semiology) ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงใช้แนวคิดเรื่อง สัญลักษณ์ (sign) ของแฟร์ดินองด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) และชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส (Charles sanders Pierce) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์

ทฤษฎีสัญวิทยาของแฟร์ดินองด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) เป็นวิธีการหาความรู้ที่พัฒนาต่อยอดมาจากสาขาวิชาด้านภาษาศาสตร์โซซูร์

(Saussure) สนใจความสัมพันธ์ระหว่างภาษาพูดกับภาษาเขียน และสนใจสัญลักษณ์ที่ประกอบด้วย รูปสัญลักษณ์ (Signifier) กับ ความหมายของสัญลักษณ์ (Signified) ในงานของโซซูร์ (Saussure) ได้กล่าวไว้ว่ารูปสัญลักษณ์และความหมายของสัญลักษณ์ไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแต่อย่างใดและไม่มีกฎเกณฑ์ใดๆแน่นอนเกี่ยวกับการสร้างรูปสัญลักษณ์ขึ้นมา เนื่องจากความหมายนั้นมิได้บรรจุอยู่ในตัวสัญลักษณ์ หากแต่เกิดมาจากความแตกต่างหรือความสัมพันธ์กับสัญลักษณ์อื่นๆ

แฟร์ดินองด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) แบ่งกระบวนการสร้างความหมายของสัญลักษณ์ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือ รูปสัญลักษณ์ (Signifier) ซึ่งเป็นรูปแบบทางกายภาพหรือสิ่งที่รับรู้ได้จากการสัมผัส เช่น คำที่ถูกเขียน เส้นต่างๆในหน้ากระดาษที่ก่อให้เกิดภาพวาด รูปภาพ หรือเสียง ส่วนที่สองคือ ความหมายของสัญลักษณ์ (Signified) คือความหมาย มโนคติ แนวความคิด ที่ภาพ เสียง หรือตัวสัญลักษณ์สื่อออกมา ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการในการเข้าใจความหมายสัญลักษณ์นั้น ตามบริบททางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้น ดังนั้นหากพูดถึง “รถไฟ” จึงไม่จำเป็นต้องหมายถึงรถไฟที่เฉพาะเจาะจง แต่สามารถหมายถึงความเป็นรถไฟที่อยู่ในสถานีรถไฟหรือรถไฟที่ได้แล่นออกไปจากสถานีรถไฟด้วยก็ได้ รูปสัญลักษณ์จึงเป็นตัวแทนเชิงรูปธรรมของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ส่วนความหมายของสัญลักษณ์เป็นตัวแทนเชิงนามธรรมเชิงทางคิดของสิ่งต่างๆโดยที่รูปสัญลักษณ์หนึ่งอาจมีความหมายของสัญลักษณ์ได้มากมาย

ชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส (Charles sanders Pierce) (1955) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความแตกต่างของความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์กับความหมายของสัญลักษณ์ โดยแบ่งรูปสัญลักษณ์ออกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) ภาพลักษณ์ / ตัวแทนภาพ (Icon) เป็นรูปสัญลักษณ์ที่เหมือนหรือคล้ายคลึงสิ่งที่สัญลักษณ์นั้นหมายถึง กล่าวได้ว่ารูปแบบของสัญลักษณ์ชนิดนี้ถูกกำหนดขึ้นมาโดยเป็นภาพสะท้อนของวัตถุนั้นๆ หรือตามลักษณะที่ประสาทสัมผัสของมนุษย์สามารถรับรู้ได้นั่นเอง เช่น ภาพถ่าย ภาพเหมือน แผนที่ หรือเสียงร้องของสัตว์ 2) ดัชนี / สิ่งบ่งชี้ (Index) เป็นรูปสัญลักษณ์ที่เป็นตัวชี้หรือเกี่ยวพันโดยตรงกับสิ่งที่อ้างถึง โดยเชื่อมโยงกันอย่างเห็นเหตุเป็นผล เช่น ควันไฟเป็นตัวบ่งชี้ของไฟ และ 3) สัญลักษณ์ (Symbol) เป็นรูปสัญลักษณ์

ที่ไม่มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกันระหว่าง สัญลักษณ์กับวัตถุ หรือระหว่างความ คล้ายคลึงของรูปสัญลักษณ์กับความหมายของสัญลักษณ์ แต่เป็นสัญลักษณ์เกิดขึ้นโดย การตกลงร่วมกันทางวัฒนธรรมของผู้ใช้สัญลักษณ์นั้นๆ ดังนั้นเมื่อสัญลักษณ์เดียวกัน ปรากฏในบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน สัญลักษณ์ดังกล่าวก็อาจมีความหมายที่ แตกต่างกันได้ ดังนั้นการทำความเข้าใจสัญลักษณ์นี้จึงต้องอาศัยการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันได้ เช่น สัญลักษณ์จรวด เครื่องรางของขลัง เป็นต้น

รูปสัญลักษณ์ทั้ง 3 รูปแบบดังกล่าวของเพิร์ซ (Pierce) ไม่ได้แยกขาดจาก กันโดยสิ้นเชิง เนื่องจากสัญลักษณ์หนึ่งๆ อาจประกอบขึ้นด้วยรูปแบบที่แตกต่างกัน และความหมายของสัญลักษณ์หนึ่งๆ อาจมีรูปสัญลักษณ์ได้มากมาย (Pierce, 1955 : 98 – 119)

โดยสรุปแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์วิทยา (Semiology) เป็นการอธิบายเรื่องการ สื่อความหมายจากผู้ส่งสารสู่ตัววัตถุและผู้รับสาร และอธิบายความสำคัญของ ความหมายว่าความหมายมีได้มากกว่าหนึ่ง ขึ้นอยู่กับการตีความของผู้รับสารที่ กระทำต่อตัวสัญลักษณ์ เพราะฉะนั้นความหมายจึงไม่ผูกติดอยู่กับความหมายใด ความหมายหนึ่งแต่เพียงหนึ่งเดียว แต่คนในสังคมต้องยอมรับหรือเข้าใจความ หมายของสิ่งๆ นั้นด้วย ถึงแม้การตีความของคนจะแตกต่างกันตามแต่บริบทความ รับรู้ก็ตาม

รูปแบบของรูปสัญลักษณ์ของเครื่องรางนำโชคด้านการค้าบริเวณที่ราบ ลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน

จากการวิเคราะห์รูปสัญลักษณ์ของเครื่องรางนำโชคด้านการค้าเมื่อใช้เกณฑ์ ของการประกอบสร้างของรูปสัญลักษณ์ ในพื้นที่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน สามารถจัดหมวดหมู่ออกได้เป็น 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปสัญลักษณ์แบบคงรูปหรือ แบบดั้งเดิม 2) รูปสัญลักษณ์แบบประยุกต์ร่วมสมัย 3) รูปสัญลักษณ์แบบใช้ทดแทนกัน 4) รูปสัญลักษณ์แบบยืมมาจากต่างประเทศ และ 5) รูปสัญลักษณ์แบบสร้างขึ้นใหม่

1. รูปสัญลักษณ์แบบคงรูปหรือแบบดั้งเดิม

รูปสัญลักษณ์ของเครื่องหมายนำโชคด้านการค้าประเภทนี้ ลักษณะของรูปสัญลักษณ์จะคล้ายคลึงหรือเหมือนกับรูปสัญลักษณ์ที่เคยมีมาแต่อดีต ถึงแม้ในปัจจุบันอาจมีการเปลี่ยนแปลงขนาดหรือรูปลักษณะไปบ้าง แต่ก็ไม่ทำให้การเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแต่อย่างใด เครื่องหมายนำโชคด้านการค้าบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนที่พบ ยกตัวอย่างเช่น

รูปสัญลักษณ์ตุ๊กตานางกวัก ลักษณะเป็นสตรีแต่งชุดไทยโบราณนั่งพับเพียบยกมือขึ้นกวักคล้ายกวักเรียก อาจมีความแตกต่างกันในรูปทรงของนางกวักที่บางท้องถิ่นอาจตัวอ้วนท้วนสมบูรณ์ แต่บางถิ่นกลับมีรูปทรงที่สvelte อ่อนแอ่น ความหมายของสัญลักษณ์ของเครื่องหมายนี้ หมายถึงหญิงสาวผู้ที่สามารถกวักเรียกทรัพย์สินเงินทองเข้ามาสู่เจ้าของ ลักษณะของความหมายจะเกิดจากตำนานของนางกวักในสำนวนต่างๆ ตามแต่ละท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการที่นับถือบูชานางกวักไว้ที่ร้านค้ามักเป็นผู้ที่เข้าใจความหมายของนางกวักอยู่บ้างเป็นอย่างดี ความหมายของรูปสัญลักษณ์นางกวักที่มีความแตกต่างทางสรีระร่างกายของนางกวักแทบไม่มีผลต่อความหมายเดิมของนางกวัก

รูปสัญลักษณ์ปลาตะเพียน ลักษณะเป็นรูปปลาตะเพียนสานหรือทำด้วยวิธีต่างๆ มักแขวนประดับตัวเดียวหรือแขวนรวมกันมีปลาตะเพียนตัวใหญ่น้อยรวมกันเป็นพวงใหญ่ติดประดับไว้ในร้านค้า อาจติดทองคำเปลวหรือทาสีเงินเพื่อเพิ่มความมงคล รูปปลาตะเพียนนี้ความหมายของสัญลักษณ์ เกิดจากความเชื่อที่ปลาตะเพียนเป็นปลาที่หากินง่าย แคล่วคล่องว่องไว ขยันหมั่นเพียร การแขวนปลาตะเพียนเป็นการเตือนสติแก่ผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของให้ขยันหมั่นเพียรเหมือนเช่นปลาตะเพียน อีกทั้งผู้ประกอบการยังเชื่อว่ารูปสัญลักษณ์ปลาตะเพียนนี้มีความหมายถึงกิจการเจริญก้าวหน้าเหมือนปลาที่สืบสายพันธุ์ต่อไปไม่มีวันหมด

ภาพที่ 1 รูปสัณฐานนางกวัก

ภาพที่ 2 รูปสัณฐานปลาตะเพียน

2. รูปสัณฐานแบบประยุกต์ร่วมสมัย

รูปสัณฐานของเครื่องรางนำโชคด้านการค้าประเภทนี้ ลักษณะของรูปสัณฐานอาจเป็นการรวมรูปสัณฐานประเภทต่างๆ หรือลดทอนรูปสัณฐานที่มีมาแต่เดิมเพื่อปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย หรือเป็นที่นิยมของกลุ่มผู้บริโภค ความหมายของสัณฐานอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามรูปสัณฐานที่มีการปรับเปลี่ยนไปซึ่งอาจมีความหมายเพิ่มขึ้นจากการรวมของรูปสัณฐานหลายๆแบบเข้าด้วยกันหรืออาจมีความหมายที่กระชับแคบขึ้นอันเกิดจากการลดทอนรูปสัณฐานลง กลุ่มเครื่องรางนำโชคด้านการค้าบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนที่พบ ยกตัวอย่างเช่น

รูปสัณฐานไช, ปลาตะเพียนและน้ำเต้า ลักษณะเป็นการรวมเอารูปสัณฐานเครื่องรางนำโชคด้านการค้าไชดักเงินดักทอง, ปลาตะเพียนและน้ำเต้ามารวมเข้าด้วยกัน แต่ยังสามารถเห็นรูปสัณฐานของเครื่องรางนำโชคด้านการค้าแต่ละชนิดอยู่ ความหมายเชิงสัณฐานของไช, ปลาตะเพียนและน้ำเต้า เป็นการรวมความหมายของรูปสัณฐานเครื่องรางนำโชคด้านการค้าไชดักเงินดักทอง, ปลาตะเพียนและน้ำเต้า ไว้เป็นขึ้นของเครื่องรางนำโชคด้านการค้าเพียงขึ้นเดียว ซึ่งมีความหมายที่เกี่ยวข้องกันคล้ายเป็นการเพิ่มพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ให้มากยิ่งขึ้น ในรูปสัณฐานนี้เป็นการรวมกันของการดักเงินทอง ทรัพย์สิน โชคลาภให้อยู่กับร้านค้าและผู้ประกอบการไม่ให้ไหลออกไปทางใดทางหนึ่งได้

รูปสัญลักษณ์ส้ม, ไซ, ข้อง ลักษณะเป็นแบบจำลองของอุปกรณ์ในการหาปลาของคนไทยคือ ส้ม, ไซ และข้องใส่ปลา ทำด้วยไม้ไผ่สานมีลักษณะคล้ายกันทุกอย่างจะต่างกันก็เพียงแต่ขนาดที่ย่อลงมาเท่านั้น ในทางความหมายเชิงสัญลักษณ์ของส้ม, ไซ, ข้อง เป็นการประกอบรวมของความหมายของสัญลักษณ์ที่เกิดจากรูปสัญลักษณ์ทั้งสามชนิดนี้ มีความเชื่อว่าสามารถดักเอาทรัพย์สินและโชคลาภได้อีกทั้งยังเก็บเงินทองทรัพย์สินรวมทั้งโชคลาภไม่ให้หายไปไหน กลุ่มความเชื่อนี้เกิดจากอุปกรณ์การดำรงชีวิตของชาวไทยสมัยก่อนที่อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำ มักจับปลาเป็นอาหาร จึงเกิดมาคาดคิดความเชื่อเกี่ยวกับอุปกรณ์หาปลาและเก็บปลาว่ามีพลังอำนาจพิเศษเมื่อผ่านพิธีกรรมแล้วเมื่อกราบไหว้บูชาสามารถช่วยจับทรัพย์สินเงินทองและป้องกันการรั่วไหลของเงินทองอันได้มาจากการค้าขาย

ภาพที่ 3 รูปสัญลักษณ์ไซ, ปลาตะเพียน, น้ำเต้า

ภาพที่ 4 รูปสัญลักษณ์ส้ม, ไซ, ข้อง

3. รูปสัญลักษณ์แบบใช้ทดแทนกัน

รูปสัญลักษณ์ของเครื่องรางนำโชคด้านการค้าประเพณีนี้ ลักษณะของรูปสัญลักษณ์เป็นในลักษณะของดั้งเดิมที่มีรูปแบบของรูปสัญลักษณ์เหมือนกับสมัยก่อน อาจมีขนาดหรือส่วนที่แตกต่างอยู่บ้าง ยังคงเค้ารูปสัญลักษณ์เดิมที่ทำให้สามารถเข้าใจถึงความหมายของสัญลักษณ์นั้นๆได้ แต่รูปแบบของรูปสัญลักษณ์ในเครื่องรางนำโชคด้านการค้าประเพณีนี้คือการนำรูปสัญลักษณ์ที่มีอยู่เดิมมาแทนรูปสัญลักษณ์อีกตัว

หนึ่งรูปแบบชนิดนี้ ความหมายของสัญญาอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามรูปสัญญาที่มาใช้ทดแทน หรือความหมายของสัญญาคงความหมายเดิมไว้ได้อย่างสมบูรณ์ เพราะเป็นการทดแทนกันอย่างสมบูรณ์ กลุ่มเครื่องรางนำโชคด้านการค้าบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนพบ ยกตัวอย่างเช่น

รูปสัญญาพระพุทธรูป ลักษณะเป็นรูปปั้น, เหรียญหรือภาพเหมือนในลักษณะอิริยาบถต่างๆ หรืออาจเป็นภาพแสดงพุทธประวัติช่วงเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง มีตั้งแต่เป็นชิ้นเล็กไปจนถึงชิ้นใหญ่ แขนงประดับไว้ที่ร้านค้าหรือตั้งไว้บนหิ้งเพื่อกราบไหว้สักการะ พระพุทธรูปนี้มีความหมายของสัญญา คือ ชาวไทยมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาอย่างยาวนาน และเชื่อในคำสั่งสอนของตามหลักพุทธศาสนา แต่ในความเชื่อด้านโชคลางมีอยู่ไม่น้อยของผู้ประกอบการธุรกิจการค้าที่เกิดขึ้นมาคาดคิดว่ารูปสัญญาพระพุทธรูปสามารถสร้างพลังอำนาจที่ทำให้ร้านค้าหรือผู้ประกอบการเมื่อเข้ามาบูชาจะทำให้ร้านค้าค้าขายรุ่งเรือง ประสบความสำเร็จ อีกทั้งยังช่วยปกป้องคุ้มครองภัยให้แก่ร้านค้าและผู้ประกอบการอีกด้วย สื่อความหมายในเรื่องเมตตามหานิยม และโชคลาภ รวมไปถึงเรื่องปกป้องภัยอันตรายหรือเรื่องราวๆที่จะมาเกิดแก่ร้านค้าของตนเอง

รูปสัญญาพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ลักษณะของรูปสัญญาเป็นภาพฉายาลักษณ์ในพระอิริยาบถแบบต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น ทรงประทับนั่งบนพระที่นั่ง, ขณะทรงกำลังทำพระกระยาหารอยู่ เป็นต้น ในด้านความหมายของสัญญานี้ แต่เดิมพระบรมฉายาลักษณ์ของล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 เป็นเพียงพระบรมฉายาลักษณ์เพื่อให้ประชาชนกราบไหว้แสดงความเคารพและนอบน้อม เมื่อความเชื่อได้พัฒนาออกไปได้สร้างมายาคติเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นแสดงเทพยดาที่ช่วยให้ผู้ที่กราบไหว้บูชาประกอบกิจการการค้าขายใดๆ จะประสบแต่ความโชคดี ไม่มีอุปสรรคใดมาขวางกั้นได้

ภาพที่ 5 รูปสัญลักษณ์พระพุทธรูป

ภาพที่ 6 รูปสัญลักษณ์พระฉายาลักษณ์
รัชกาลที่ 5

4. รูปสัญลักษณ์แบบยืมมาจากต่างประเทศ

รูปสัญลักษณ์ของเครื่องรางนำโชคด้านการค้าประเพณีนี้ ลักษณะของรูปสัญลักษณ์เป็นในลักษณะนี้ไม่เคยปรากฏพบมาก่อนจากสมัยอดีตหรืออาจมีบ้างแต่มีใช้เฉพาะบางกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มความเชื่อหนึ่งความเชื่อใดเท่านั้น เนื่องจากไม่สามารถหารูปสัญลักษณ์ใดมาสื่อความหมายแทนความเชื่อด้านนำโชคด้านการค้าที่ต้องการจะสื่อออกมาได้ จึงมีการนำเอารูปสัญลักษณ์ของกลุ่มอื่นที่มีบริบททางสังคมวัฒนธรรมของตนมาใช้ทดแทน ความหมายของสัญลักษณ์อาจมีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างจากรูปสัญลักษณ์ที่ใช้อยู่ในเดิมในกลุ่มที่เคยใช้อยู่ก่อนแล้ว หรืออาจเพียงเพราะรูปสัญลักษณ์มีลักษณะคล้ายกับรูปสัญลักษณ์เครื่องรางนำโชคด้านการค้าที่มีอยู่แล้วในบริบททางสังคม เป็นการยืมมาแต่เพียงรูปสัญลักษณ์ที่มีความแตกต่างออกไปเท่านั้น กลุ่มเครื่องรางนำโชคด้านการค้าบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนพบ ยกตัวอย่าง เช่น

ตุ๊กตาแมวกวักของประเทศญี่ปุ่น ลักษณะเป็นแมวกวักยกขาหน้ากวัก บางรุ่นก็กวักข้างขวา บางรุ่นก็กวักทั้งสองข้าง อาจมีถุงเงินถุงทองอยู่แนบตัว หรือถือเหรียญที่เขียนเป็นคำมงคลไว้ ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของตุ๊กตาแมวกวักของประเทศญี่ปุ่นนี้คือลักษณะของแมวกวัก การกวักด้วยขาหน้าแต่ละข้างก็มีความหมายแตกต่างกันคือ กวักขวา หมายถึง โชคลาภ เงินทอง กวักซ้าย หมายถึง

ถึง โชคดีด้านการงาน ความรัก กวักทั้งสองข้าง หมายถึง โชคดีทวีคูณ คือได้ครบ
หมดทั้งการเงิน การงาน ความรัก แต่ในบางครั้งความหมายของสัญญะแมวกวักก็
ถูกครอบงำจากความหมายของสัญญะนางกวักเนื่องจากมีผู้ประกอบการจำนวน
ไม่น้อยที่ไม่เข้าใจถึงความหมายที่แท้จริง เพียงแต่เข้าใจความหมายของสัญญะ
นางกวัก เมื่อมาเห็นสัญญะแมวกวักจึงเข้าใจผิดว่ามีความหมายเหมือนสัญญะ
นางกวักเพียงอย่างเดียวไม่มีความหมายอื่นดังที่กล่าวมาข้างต้น

รูปสัญญะตัวปีเซีเยของประเทศจีน ลักษณะเป็นรูปทางสัญญะสัตว์
มงคลของประเทศจีน คือเป็นกวางสวรรค์มีเขา 1 เขา หางเป็นแมว มีปีกหรือไม่มี
ก็ได้ในบางกลุ่มคติความเชื่อของชาวจีน ไม่มีรูทวาร ความหมายของรูปสัญญะ
นี้ เกิดจากกลุ่มความเชื่อเรื่องสัตว์สวรรค์ของชาวจีนเมื่อพ่อค้าที่มีเชื้อสายจีน
นำเข้ามาบูชากราบไหว้กลุ่มผู้ประกอบการชาวไทยจึงเริ่มนิยมหามาบูชา ความ
หมายทางสัญญะเป็นในเรื่องของการคุ้มครองขจัดสิ่งอัปมงคลให้ออกไปและรับ
แต่สิ่งดีๆเข้ามาให้ตนและครอบครัว พร้อมทั้งกิจการค้าขายเจริญรุ่งเรือง อีกทั้ง
กลุ่มความเชื่อในสัญญะปีเซีเยสร้างมายาคติในอวัยวะส่วนต่างของปีเซีเยว่า
เป็นมงคลช่วยค้าขายรุ่งเรือง คือ 1. อ้าปากดูดทรัพย์ 2. ขาก้าวหน้า 3. หางยาว
กวักโชคลาภ 4. ลิ้นยาววัดเงินทอง 5. ยกหัวข่มคู่แข่ง 6. ออกผึ่งผาย นำเกรงขาม
7. เพ้าตะปบเงิน และ 8. ไม่มีรูทวาร เงินทองไม่รั่วไหล

ภาพที่ 7 รูปสัญญะแมวกวัก

ภาพที่ 8 รูปสัญญะปีเซีเย

5. รูปสัญลักษณ์แบบสร้างขึ้นใหม่

รูปสัญลักษณ์ของเครื่องรางนำโชคด้านการค้าประเภทนี้ ลักษณะของรูปสัญลักษณ์จะเป็นการสร้างขึ้นใหม่ไม่มีกลุ่มความคิดความเชื่อในการนำรูปสัญลักษณ์ชนิดนี้มาใช้เป็นรูปสัญลักษณ์ของเครื่องรางนำโชคด้านการค้ามาก่อน อาจเกิดจากการนำเอาสิ่งที่มีตามธรรมชาติหรือมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมาใช้เป็นรูปสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายทางสัญลักษณ์ทางด้านเครื่องรางนำโชคด้านการค้า กลุ่มเครื่องรางนำโชคด้านการค้าบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนที่พบ ยกตัวอย่างเช่น

รูปสัญลักษณ์เป็นถึงไม้ ลักษณะเป็นถึงไม้อาจสร้างขึ้นจากไม้มงคลเช่น ขนุน ตะค้า คุณ พยุง มะยม หรือไม้สัก บางรูปสัญลักษณ์เป็นถึงไม้ที่มีฝาปิดแล้วเจาะรูลักษณะคล้ายถังออมสิน รูปถึงไม้มีความหมายของสัญลักษณ์ คือเกิดจากความเชื่อที่มีผู้ประกอบการขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์จากพระเกจิอาจารย์แล้วท่านลงพิธีกรรมแล้วมอบให้ไปบูชา เมื่อผู้ครอบครองได้กลับประสบความสำเร็จทางด้านการค้าขายและโชคลาภจึงเกิดกระแสความนิยมเช่าบูชาและความต้องการสัญลักษณ์ถึงไม้ โดยเกิดมาจากการคิดว่าเมื่อผู้ประกอบการได้ไว้บูชาครอบครองสัญลักษณ์ถึงไม้จะเรียกทรัพย์และเก็บรักษาทรัพย์สินเงินทองให้อยู่กับร้านค้าไม่รั่วไหล และจะมีความหมายแฝงที่เป็นมงคลตามชื่อไม้มงคลที่นำมาสร้างเป็นถึงไม้ นำโชค อาทิ เช่น ไม้มะยม, ไม้ขนุน, ไม้คุณ เป็นต้น

รูปสัญลักษณ์เรือ ลักษณะเป็นเรือไม้ อาจเป็นรูปจำลองของเรือหางปลา, เรือสำเภาจีนหรือเรือชนิดต่างๆตามแต่กลุ่มความเชื่อในแต่ละบริบททางสังคมศรัทธาและนับถือ บางพื้นที่อาจพบเป็นรูปของเรือเขียนอยู่บนผ้ายันต์ ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของรูปเรือ เกิดจากกลุ่มความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ประกอบธุรกิจค้าขายระลึกถึงคุณประโยชน์ของเรือสำเภาที่นำบรรพบุรุษของตนมาอยู่อาศัยยังผืนแผ่นดินไทย จนเกิดภาพมายาคติว่าเรือสำเภานำโชคลาภและความมั่งคั่งมาสู่ครอบครัวของตน อีกกลุ่มความเชื่อหนึ่งเกิดจากความเชื่อในเรื่องเครื่องรางนำโชคด้านการค้าที่เริ่มแรกเกิดจากการนำไม้ตะเพียนโบราณมาสร้างเป็นเรือหางปลาของวัดหนึ่ง เมื่อผู้ศรัทธาที่เช่าบูชาประกอบกิจการค้าขายประสบความสำเร็จจึงเป็นเหตุให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเพื่อมุ่งหวังให้กิจการค้าขายของตนเองประสบความสำเร็จเฉกเช่นเดียวกันกับผู้ที่เคยเช่าบูชาและประสบความสำเร็จ

ภาพที่ 9 รูปสัญลักษณ์ถังไม้

ภาพที่ 10 รูปสัญลักษณ์เรือ

บทสรุป

รูปแบบของลักษณะรูปสัญลักษณ์ในเครื่องรางนำโชคด้านการค้าของผู้ประกอบการค้าบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนทั้ง 5 รูปแบบ คือ ลักษณะที่หนึ่ง รูปสัญลักษณ์ที่คงรูปแบบไว้เหมือนดังสมัยอดีต, ลักษณะที่สองรูปสัญลักษณ์ที่มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสมัยสังคมปัจจุบัน, ลักษณะที่สามรูปสัญลักษณ์ที่นำเอารูปสัญลักษณ์ที่มีความหมายทางสัญลักษณ์ทดแทนกันได้มาใช้ทดแทนกันในเรื่องของรูปสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายสัญลักษณ์นั้นๆ, ลักษณะที่สี่รูปสัญลักษณ์ที่ยืมมาจากต่างประเทศเพื่อใช้สื่อความหมายสัญลักษณ์ในบริบทสังคมไทยและลักษณะสุดท้ายรูปสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อใช้ในการสื่อความหมายการนำโชคด้านการค้า สะท้อนให้เห็นถึงรูปสัญลักษณ์ของเครื่องรางนำโชคด้านการค้าที่แม้จะมีความหมายของสัญลักษณ์โดยรวมคือ เป็นเครื่องรางนำโชคด้านการค้า แต่ลักษณะของรูปสัญลักษณ์ที่แสดงผ่านวัตถุเป็นรูปธรรมโดยยังไม่ได้รับการตีความหมายสามารถจำแนกเป็นลักษณะต่างๆได้ถึง 5 ลักษณะ ด้วยรูปลักษณะสัญลักษณ์ในเครื่องรางนำโชคด้านการค้าที่จำแนกได้นี้จะเป็นส่วนช่วยให้เข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ในเครื่องรางนำโชคด้านการค้าในระดับความหมายแฝงหรือระดับมายาคติได้รอบด้านและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศัญญาวิทยาในเครื่องรางนำโชคด้านการค้าที่ครอบคลุม

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2541). **สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี เศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- จำรัส เพชรทาบ. (2542). **ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังของชาวบ้านอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542). **สัณยวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- พระมหามานตรี วสุโก (ป้อมสุข). (2542). **อิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทยปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชรินทร์ แซ่เตียว. (2550). **ทัศนคติของประชาชนในเขตนิคมอุตสาหกรรมบางกะดีที่มีต่อวัตถุมงคล**. ภาคนิพนธ์บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- Saussure, F.D. (1959). *Course in General Linguistic*. New York : Philosophical Library.
- Pierce, C.S. (1955). *Collected papers of Charles Sanders Peirce*. Harvard: Belknap Press.
- Yamane, Taro. (1967). *Statistics, An Introductory Analysis*, 2nd Ed., New York: Harper and Row.

บุคลากรกรม

จรรยา ใจเจริญ ร้านดั่งเงินดั่งทอง เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่.

นฤมล ไชยเครื่อง ร้าน ช. สมหวัง เทศบาลนครเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงใหม่.

นิภาพร ชื่นเรณู ร้านดาวลำพูน เทศบาลเมืองลำพูน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน.
ประกายศรี ธรรมสโรช ร้านประกายดาว เทศบาลนครเชียงใหม่ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่.

วรพันธ์ ศรีทิพย์ ร้านคุณซ่า เทศบาลเมืองลำพูน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน.
ศักดิ์สมัย ชมศิริ ร้านพุทธรักษา เทศบาลนครเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงใหม่.

สมชาย คุณูปการพันธ์ ร้านสมชาย เทศบาลเมืองลำพูน อำเภอเมือง จังหวัด
ลำพูน.

อณศยา อาสาหม้อ ร้านจามจุรีนวดไทย เทศบาลนครเชียงใหม่ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่.